

прояви нехтування їх правами. Відповідне (реакційне) стеження та виявлення випадків насильства чи нехтування дітьми веде до втручання у сім'ю з метою припинення поганого ставлення до дітей та попередження його в майбутньому. Цей вид діяльності є необхідним навіть за наявності первинних та вторинних запобіжних заходів.

В Україні з дітьми, які потерпіли від жорстокого поводження і насильства, працюють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які створюють притулки для жінок з дітьми, що постраждали від насильства.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що насильство в сім'ї – це певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, які ведуть до негативних наслідків. На сучасному етапі розвитку суспільства ця проблема є актуальною, гострою і потребує ефективних шляхів її подолання. В Україні держава гарантує захист прав дітей, забезпечуючи їх за допомогою нормативних документів. Тому подальшої уваги і роботи потребує розробка новітніх прикладних соціально-психолого-педагогічних технологій допомоги дітям, які зазнали насильства в сім'ї.

Література

1. Бондаровська В. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству. Київ: Логос. 1999.
2. Максимова Н., Мілютіна К. Соціально-психологічний аспект проблем насильства. Київ: Либідь. 2003.
3. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання. Соціальний педагог. 2007. №2. С. 14-16.

Алла Володимирівна Колісник – студентка IV курсу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Валентина Олександрівна Тюріна – професор
кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, професор

БУЛІНГ І МІЖНАРОДНІ АНТИБУЛІНГОВІ ПРОГРАМИ

Анотація. Булінг – це відносно новий термін для пересічного громадянина, це агресивна поведінка щодо окремої особи або групи, з метою приниження, домінування, фізичного чи психологічного самоствердження. Розглянуто міжнародний досвід боротьби з булінгом.

Ключові слова: булінг, булер, жертва, психологічне насильство, протидія булінгу.

Постановка проблеми. В наш час проблема булінгу (цькування) стала доволі розповсюдженим та масовим явищем: в багатьох країнах

світу серед підлітків продовжують набувати поширення прояви жорстокості, агресії та психологічного тиску. В Україні, за різними даними, із булінгом у колі однолітків стикалися близько 67% дітей. Близько 40% із тих дітей, хто зіткнулися з випадками булінгу, ніколи не розповідають про це своїм батькам. При цьому, 44% із тих, хто спостерігав, як знущаються над їхніми однолітками, не реагували на такі факти через страх піддатися аналогічному знущанню.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Перші публікації з проблеми шкільного цькування з'явилися ще у 1905 році. Ґрунтовніші дослідження належать зарубіжним науковцям (Д. Олвеус (3), А. Пікас, П. Рендолл, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттума). Проблему насильства в освітньому середовищі на сучасному етапі розробляють такі українські вчені як С. Бурова, М. Дмитренко, О. Лавриненко, Л. Лушпай, В. Панок, В. Синьов та ін.

Мета нашої роботи: уточнити сутність поняття «булінг», боротьба з булінгом, можливість існування даного явища в освітньому середовищі сучасного закладу освіти.

Основний текст. «Булінг» (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) у психології розглядається як агресивна поведінка щодо окремої особи або групи, з метою приниження, домінування, фізичного чи психологічного самоствердження, форма психічного насильства (1). За рольовою структурою булінг має три елементи: 1) булер, переслідувач, агресор. Ними можуть стати учні, які відчують сильну потребу панувати й підпорядковувати собі інших, переслідуючи власні цілі. Вони здебільшого імпульсивні, не виявляють співчуття до своїх жертв. Агресором, зазвичай, виступає «найпопулярніша» особистість у класі; 2) жертва. Ними можуть виступати діти, які активно не включені в групові процеси, тримаються одноосібно, менш товариські. Їх ще називають аутсайдерами; 3) спостерігачі. Їхніми характерними рисами є відчуття провини та власного безсилля.

18 грудня 2018 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу» № 8584. Документ визначає поняття булінгу, шляхи протидії цьому явищу, захисту прав дітей, а також інших осіб, які працюють у закладі освіти; вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Закон визначає механізми протидії цькуванню, зокрема, покладання на засновника закладу освіти здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу; на керівника закладу освіти – затвердження та оприлюднення на своїх веб-сайтах плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, а також забезпечення відкритого доступу до правил поведінки здобувача освіти в закладі освіти (2). Шкільні психологи, в свою чергу, наголошують, що у будь-якому разі, лише законом справа

обійтися не може – необхідні супутні заходи, на кшталт, роз'яснювальної роботи, бесід та тренінгів. Найголовніше в ситуації з цькуванням – знайти причину такої поведінки дитини: Дуже часто булери просто не знають, як вести себе інакше. У багатьох випадках діти-агресори і самі піддаються насиллю в сім'ї. Створення дієвого правового механізму протидії явищу булінга вимагає врахування зарубіжного досвіду, адже дана проблема не має кордонів і тема безпеки освітнього простору постає навіть у соціально-благополучних країнах. У розвинутих країнах відповідні дослідження розпочалися ще у 80-ті з подальшим закріпленням проблематики «school violence» у законодавстві. Сьогодні, найсуворіше «дитяче» законодавство мають такі країни як Індія, Ірландія та Сінгапур – тюремне покарання в них стає можливим вже з 7-ми років. У Великобританії, Швейцарії, США та Австралії до в'язниці саджають з 10 років (наприклад, у штаті Пенсільванія суд встановив довічне ув'язнення 11-річному засудженому, який застрелив вагітну жінку).

Найефективнішою антибулінговою програмою визнано норвезьку загальнонаціональну програму Дена Ольвеуса, результати багатолітнього моніторингу якої продемонстрували свою дієвість – вона на 30-50% знижує кількість інцидентів, пов'язаних з цькуванням. Одночасно знижуються й показники антисоціальної поведінки, включаючи пияцтво, крадіжки, вандалізм тощо, а також покращується загальний клімат в школах. Секрет успіху полягає в системному підході до проблеми булінгу: психолог та вчений Ден Ольвеус наполягає на важливості роботи з усім набором соціальних ролей: так званий «bullying circle» складають не лише жертва та агресор, а й прибічники та пасивні спостерігачі (3). Дана програма засновується на принципах, що передбачають створення теплого та позитивного шкільного (в ідеалі – і домашнього) середовища та ставить акцент не на покаранні, а на заохоченні до мирного співіснування з твердими рамками і обмеженнями неприйнятної поведінки. Реалізація комплексу інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій передбачає три рівні: загальношкільний, груповий (на рівні класу) та індивідуальний. За рішенням уряду Норвегії програма Д. Ольвеуса була включена до реалізації у всіх школах як обов'язкова.

Канада після визнання проблеми булінгу одразу ж почала підготовку відповідного законодавства, що передбачала розробку Міністерством освіти політики та вказівок відносно профілактики булінгу, застосування дисциплінарних заходів за неадекватну поведінку, включаючи більш серйозне покарання за повторне цькування. Наразі в Канаді можуть накладатися штрафи навіть на свідків булінгу, які не розповіли про це відповідальним особам або тим, хто може втрутитися у ситуацію. В США жоден федеральний закон

безпосередньо не торкається булінгу, проте частково дана проблема відображається в основних положеннях «дискримінаційних» законів, що забороняють цькування з приводу раси, національного походження, кольору шкіри, статі, віку, інвалідності або релігії. Власні антибулінгові закони діють у всіх штатах, кожен з яких проводить місцеву політику щодо вирішення даної проблеми.

Загалом, в цивілізованому світі булінг розглядають як доволі серйозну соціально-педагогічну проблему сьогодення – проводяться наради на рівні міністрів освіти, виробляються законодавчі заходи у напрямку його профілактики тощо. Проблематиці булінгу присвячено кілька великих національних і міжнародних серверів, зокрема: Bullying, org, Bullying Online, Stop bullying, Bullying net, www.bullying.com.uk та ін., де можна отримати кваліфіковану консультацію спеціаліста. Зарубіжна практика демонструє, що ефективне запобігання проявам булінгу в школах вимагає злагодженої організації як внутрішньосистемної, так і міжвідомчої взаємодії, в основі якої лежить чітка законодавча та нормативна база.

Висновок. Таким чином, наразі в нашій країні існує гостра потреба визначення заходів протидії даному явищу та встановлення відповідальності за булінг на законодавчому рівні.

Література

1. bullingom-v-shkolah;
2. <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/verkhovna-rada-skhvalyla-antybulingovyy-zakon-/>;
3. Ольвеус Д. Булінг в школі: стикання з проблемою [Електронний ресурс] / Д. Ольвеус. 2001. Режим доступу: <http://www.oecd.observer.org>.

Тетяна Сергіївна Лихачова – студентка IV курсу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Валентина Олександрівна Тюріна** – професор
кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, професор

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ЗЛОЧИН

Анотація. Показано, що одним з видів насильства є домашнє насильство, що воно є злочином, виявлено його форми, визначено причини незвертання постраждалих до поліції, названо способи попередження домашнього насильства та засоби протидії йому.

Ключові слова: насильство, домашнє насильство, сімейне насильство.